

Az új Kodály-lemez, amellyel a Budapesti Fesztiválzenekar és Fischer Iván meglepte a zenekedvelőket, mi tagadás, hiányt pótol. Kodály műveinek, éppúgy, ahogy a magyar zenei múlt nagyjai kompozícióinak, meglehetősen mostoha a sorsuk: ritkán szólalnak meg, felvétel pedig még ritkábban készül belőlük. Fischer Iván természetesen külföldre is kacsingatott a lemez programjának összeállításakor. A kísérő füzetben be is vallja e népszerűsítő szándékot: azért került a zenekari és hangszeres kompozíciók közé két gyermekkar három felvétele, hogy az egész világ hallhassa, milyen gyerekkórusok működnek hazánkban. Én mégis úgy érzem, a lemez legfőbb értéke nem a gyerekkarok kvalitásaiban rejlik. Ugyanis nem vagyok meggyőződve róla, hogy a Kodály-kórusok csak megközelítően is helyes-elfogadható interpretációjában részesülünk a lemez hallgatásakor. Inkább mutat rá a három felvétel hazai kórusaink típushibáira: a belső ritmikus pulzálás hiányára, a bizonytalan indításokra és a még bizonytalanabb intonációra, a mesterséges-mesterkelt hangszinre és a fantáziátlan, a gyermekek világtól távol eső előadásmódra. Úgy hiszem tehát, hogy az új CD legfőbb erénye elsősorban Kodály hangszeres műveinek kiemelkedő technikai színvonalú kivitelezésében, valamint művészi céljainak, az eszmének megértésében és megvalósításában rejlik.

Dalos Anna

A HOLMI POSTÁJÁBÓL

A COMPLAINTE TARDIVE-RÓL

Válasz Bartócz Ágnesnek

A *Holmi* múlt számában Bartócz Ágnes éles hangú olvasólevélben rontott neki József Attila verseiből készített és a Balassi Kiadónál megjelent francia áttünetéseimnek (COMPLAINTE TARDIVE, 1998). Fejemre olvasta néhai Gara László barátom szavait, melyek sze-

rint „*versadaptációnál az a legfontosabb, hogy a költői mű lényegét vigyük át egyik nyelvből a másikba*”. (Elnézést, amiért a bírálóm fordította francia mondatot a magyar nyelv szelleme szerint fordítottam újra.) Ezzel az erővel engem is idézhetett volna: „*Sem a puszta tartalom, sem a puszta forma nem az, amit egyik nyelvből a másikba át kell tennünk: egyszerűen a versnek kell egy másik nyelvi, szemantikai és hangzásbéli közegben újjászületnie... Elkerülhetetlen persze, hogy itt-ott meg ne alkudjunk, de csak miután gondosan mérlegettük, mikor mi a fontosabb, hogy az említett megalkuvás sose történjék a szóban forgó költemény lényegének, más szóval varázsának rovására.*” (Utószavamból.)

Egyidejű szó szerinti és formai hűséget csak a mesterséghez mit sem konyítók kérhetnek számon a műfordítón. A költői hang, lélegzetvétel és verszene visszaadása fontosabb a tartalomhoz göröcsös-mereven tapadó hűségénél; sőt mindig a tapadó fordítás a leg-hűtlenebb. Lásd Weöres mottóját: „*Az, mégsem az.*” Vagy vegyük a gyakorlott versfordító Jean Roussettel intelmét: költészetben „*a tartalom olykor távol van attól, hogy övé legyen az elsőség*”. Magyarán nem egy-egy jelzőhöz (pl. „*komoly*”) kell hűnek lennünk (erre több szó is kínálkozik a franciában), hanem a teljes József Attila-i dikcióhoz, melynek formai elemei megkövetelik a lehetséges szinonimák közti állandó választást.

Bírálóm szerint csakis anyanyelvünkre fordíthatunk, az ellenkező irányú fordításnak nincsenek hagyományai. Függetlenül attól, hogy vállalkozásom korántsem előzmények nélkül való, megkérdem: az 1890-es évekig volt-e hagyománya a biciklin való közlekedésnek? Ha valami korábban nem létezett, akkor már nem is lehetséges? Vajon miért szorított rá – FEKETE ZONGORA-fordításom olvastán – a vitathatatlan tekintélyű François Gachot arra, hogy azonnal álljak neki nagy léptékben műfordítani magyar költőtársaimat? Így aztán negyed évszázad óta többé-kevésbé rendszeresen publikálom francia és belga folyóiratokban századunk magyar költőit, Adyától az ifjakig.

Bírálóm kifogásolja, hogy áttünetéseimben sok a „*lomha participe présent*”. Talán meg fog lepődni, ha fölvilágosítom: ezek zöme egyáltalán nem „*participe présent*”, hanem „*géron-dif*”. Annak pedig, hogy ezek „*lomhák*”, épp

annyi értelme van, mint annak, hogy sorátvetéseim (enjambement) „ólomlábuak”.

De lássuk, mi az, amiben igazat adok Bartócz Ágnesnak. A „s csak képzetet lehet feledni” sor megoldásával én sem voltam kibékülve, találtam is rá (sajnos, *post festa*) jót: „*que les seuls faux-semblants s'oublient*”. Úgyszintén elfogadom, amit „a tócsa ideges barom” sorról ír bírálóm; meg is változtatom a sort, így: „*la flaque: une bête irritable*”. Továbbá: a KÜLVÁROSI ÉJ végén rimhelyzetben szereplő „*hargne*” valóban inkább harapós kedv, mogorvaság, mintsem komolyság, de nem éreztem a vershelyzettől idegennek. S ezzel nagyjából végére is értem annak, amiben egyetértünk. Mert például a SZÜLETÉSNAPOMRA rimeit illetően már korántsem. Az argóból mára már populáriszá szelidült „*mec*” (fickó) szó, melyet már Apollinaire is nyugodtan használt a századelőn, aligha zavarhat bárkit is, ha belegondol, hogy itt egy *diák* (na jó, volt diák) gúnyolja extanárát. Egyébként ez is olyan vers, ahol a rimes fricskajáték megfelelő visszaadása a fontos, nem a szó szerintiség.

Nincs értelme minden részletre kitérnem. Van azonban Bartócz Ágnesnek egy kérdése, melyet lehetetlen nem megválaszolni. Íme: „*A nyelvvizsgákon és a kitüntetéseken kívül*

mi bizonyítja tehát egy magyar anyanyelvű adaptáló idegen- és magyarbeli ismeretét?” Nos, nyelvvizsgát nem tettem soha, hacsak HAJNALI RÉSZEGSÉG-fordításom nem tekinthető annak, vagy kitűnő francia pályatársam, Gérard Bayo közlése, hogy általam szerette meg Kassákot, Weörest, Kálnoky, Tóth Krisztinát stb. stb. Kitüntetést hazámtól (az ám!) nem kaptam (csupán a belga királytól). Illetve tán kitüntetésnek tekinthetem a francia nyelven írt első kötetemért (HEURES FAUVES) az 1985. évi rodezi Költészeti Biennálén egyhangú szavazással nekem ítelt Claude Sernet-díjat is (melyben soha más nem francia anyanyelvű költő nem részesült).

Egyébiránt én nem „*reINETTE*”-et írtam a NÉMETH ANDOR című vers fordításában (ahogy Bartócz Ágnes idézi), hanem „*rainette*”-et, tehát nem almafajtát, hanem levelibékát...

Végül ami magyar nyelvismeretemet illeti, furcsa, ha ezt olyasvalaki firtatja, aki nem ismeri a különbséget a *kicsattanó* (arc) és a meggynek a túltelítettségtől fölhasadt, *kicsattant* ajka közt.

Mindazonáltal bírálóm megjegyzései közül a kevés jogosat is őszintén köszönöm.

Timár György